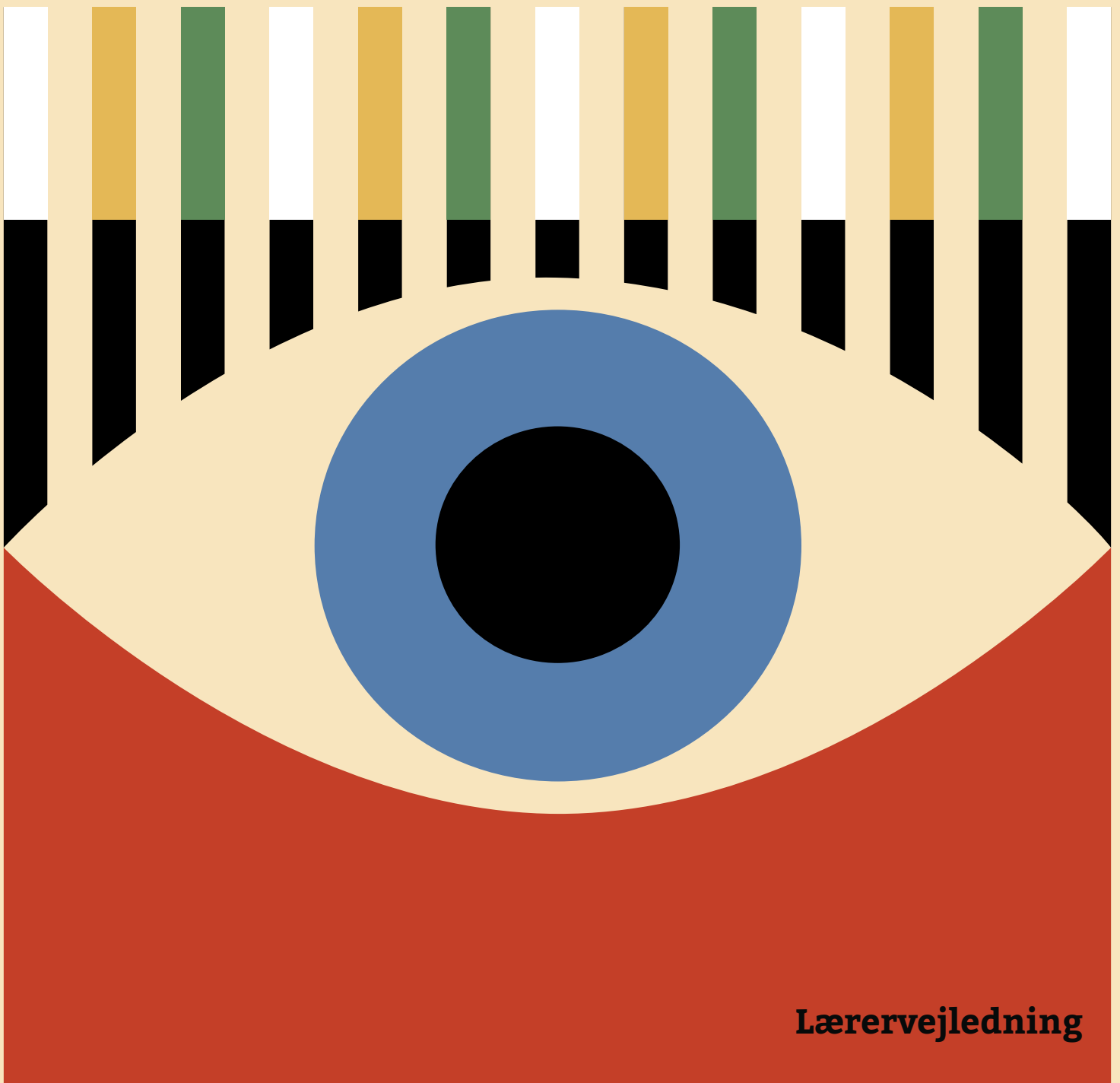

hvad skal vi med **religion**

Et projekt om den religiøse dimension i
fagene fysik, biologi og samfundsfag.

Lærervejledning

hvad skal vi med religion?

Hvad skal vi med religion?

"Hvad skal vi med religion?" er et undervisningsforløb for 8.-10. klasse. Det kan anvendes i skolen på disse måder:

- I faget kristendomskundskab/religion i 8., 9. og 10. klasse. Det faglige omdrejningspunkt er elevens erkendelse af "den religiøse dimension", som er et grundlæggende element i faget kristendomskundskab/religion.
- Som TEMA i 9. klasse. Forløbets faglige bredde giver muligheder for elevernes individuelle valg af problemformulering og selvstændige opgave i forbindelse med den mundtlige prøve i kristendomskundskab/religion.
- Som tværfagligt projekt mellem to eller flere af fagene kristendomskundskab/religion, fysik, biologi og samfundsfag.

Undervisningsmaterialet er udarbejdet af Folkekirkens Skoletjeneste, Kgs. Lyngby – Rudersdal.

Materialet tilbydes gratis til skoler af folkekirkelige skoletjenester, hvorfra login til hjemmesiden også fås.

Mekanisk, elektronisk eller anden gengivelse af eller kopiering af materialet er ifølge gældende dansk lov om ophavsret ikke tilladt uden skriftligt samtykke med skoletjeneste@gmail.com eller i henhold til aftale med Copydan.

Materialet består af hjemmesiden www.hvadskalvimedreligion.dk, elevhæfte, explainervideo og lærervejledning. Kildeliste findes på hjemmesiden.

Materialet er støttet af Samfonden.

indledning

Det religionsfaglige udgangspunkt for projektet er Fælles Mål for folkeskolen, formålet med faget kristendoms-kundskab, stk. 1:

"Eleverne skal i faget kristendomskundskab tilegne sig viden og færdigheder, der gør dem i stand til at forstå og forholde sig til den religiøse dimensions betydning for livsopfattelsen hos det enkelte menneske og dets forhold til andre."

Begrebet "den religiøse dimension" er i særlig grad inspireret af den tysk-amerikanske teolog og filosof Paul Tillich (1886 – 1965). Hos ham forstås den religiøse dimension som tilværelsens dybdedimension, som spørger til tilværelsens dyb. De dybe spørgsmål er både nødvendige, påtrængende, altid til stede og tillige uudgrundelige spørgsmål.

I det følgende citat fra bogen "Den glemte dimension", analyserer Paul Tillich det moderne menneskes forhold til religion:

"Vor generation har ikke længere modet til at stille spørgsmålet (om livets mening) med ubetinget alvor, således som tidligere generationer gjorde, og den har heller ikke mod til at høre noget som helst svar på disse spørgsmål. Jeg vil betegne dybets dimension i mennesket som en "religiøs dimension". Thi at være religiøs betyder at spørge lidenskabeligt efter vort livs mening og være åben for svar, også når svarene ryster os dybt. En sådan opfattelse gør religionen til noget universelt menneskeligt, selv om den afviger fra det, man sædvanligvis forstår ved religion. Religion som dybdedimension er ikke troen på guders eksistens, ej heller troen på én gud. Den består ikke i handlinger og institutioner som udtryk for menneskets bundethed til Gud. Ingen vil bestride, at de historiske religioner er "religion" i denne henseende. Men religion er grundlæggende noget mere: den er menneskets væren, når det gælder meningen med dets liv og med eksistensen overhovedet."

(Fra bogen "Den glemte dimension", Forlaget Aros, side 7-8)

Projektet lægger sig op ad denne forståelse af religion som noget, der både angår mennesket alment, samtidig med at den religiøse dimension også bliver kaldt den glemte dimension. Denne "glemsel" skyldes ikke mindst tidens naturvidenskabelige dominans. Af denne grund er projektet i høj grad rettet imod fagene fysik og biologi.

Tiden spørger efter sammenhængskraft i samfundet. Vi er udfordret af spørgsmålet om, hvilke værdier, der skal definere samfundet og udforme fællesskabet og dets grænser. Samfundets værdier er ikke længere noget selvfølgeligt, der som tidligere blev overleveret næsten uændret fra generation til generation og især ud fra den dominerende religions værdier. Sekularisering, relativisme, kulturradikalisme, ateisme og ikke-kristne religioners indflydelse på den danske og mange andre vestlige landes kultur og værdier, gør spørgsmålet om samfundets værdier og normer brændende aktuelt. En dannelse og bevidstgørelse heraf begynder i skolen, især i fagene kristendomskundskab/ religion og samfundsfag.

Skabelsesberetningen er projektets mest anvendte religiøse tekst, fordi den både er en grundlæggende religiøs værdiorienteret tekst under den europæiske kultur, og fordi den kort og godt, bredt og stort handler om den fysiske verden, det guddommelige, livet og menneskets værdi og plads i naturen og dermed indirekte også om samfundet.

projektets materialer

- Explainervideo (ca. 3 minutter). Eleverne kan gense videoen via deres devises.
- Elevhæfte til hver elev, som leveres af den lokale folkekirkelige skoletjeneste. Elevhæftet kan også læses digitalt på hjemmesiden, hvor hæftet er opdelt i fire dele efter dets hovedafsnit.
- Lærervejledning. Fås af den lokale skoletjeneste eller downloades fra hjemmesiden.

undervisningens tilrettelæggelse

Fase 1:

Uddel elevhæfterne og se projektets explainervideo (via link på hjemmesiden)

Fase 2:

Klasseundervisning med opgaver, diskussion, gruppesamtaler mv.

Læreren beslutter, hvilke sider, der gøres til en del af en fælles klasseundervisning:

- **Det korteste forløb** med klasseundervisning i faget kristendomskundskab/religion er siderne 3-15
- **Udvidet klasseundervisning.** Læreren vælger herefter et eller flere af de tværfaglige problemstillinger, hvor den religiøse dimension sættes i spil
 - o Fysik (side 16-19)
 - o Biologi (side 20-25)
 - o Samfundsfag (side 25-30)
- **Som tværfagligt projekt** vil medvirkende faglærere typisk varetage hvert sit hovedafsnit om hhv. religion, fysik, biologi og samfundsfag.

Fase 3:

Fase 3 er i særdeleshed relevant i 9. klasse som et af klassens temaer i kristendomskundskab og evt. i samfundsfag. Siderne 16-32 kan anvendes til fordybelse for den enkelte elev i dennes selvstændige opgave. Eleven kan anvende hæftet både som motivation, inspiration og faglig støtte til sit individuelle projektforløb hen imod en fremlæggelse ved den mundtlige prøve.

inspiration til lærerens forberedelse

Opsummering til læreren af projektets væsentligste omdrejningspunkter. Opsummeringen kan bruges af læreren som forberedelse til klasseundervisningen, så læreren selv er skarp på de pointer, som gerne skulle blive til erkendelse for eleverne.

indledning til første del:

Kristendomskundskab/religion (side 3-15)

Dimension

- **Dimension** er et ord for det, som er grundlæggende og unikt. Når der tales om 6 dimensioner i hæftet, så betyder det at tilværelsen består af 6 "ting", der er så forskellige, at de ikke overlapper hinanden, men modsat supplerer opfattelsen af tilværelsen. Hvis vi ikke taler om flere dimensioner (eller kategorier), så taler vi med sikkerhed ensidigt (reducerende) om virkeligheden. Antallet 6 dimensioner er naturligvis ikke noget endegyldigt eller autoritativt. Utallige filosoffer har drøftet og grundet over forskelligheden og enheden i verden/virkeligheden. Projektet lægger sig op ad, hvad vi alle gør, når vi taler om verden generelt og i skolen ud fra skolens fag. Atomfysikeren og filosofen Niels Bohr fået et stort ord at sige i dette projekt.
- Man kan ikke komme bag om en dimension. Det forholder sig modsat: Det er dimensionerne, som bærer vores tale om virkeligheden. Vi kan hverken tænke eller tale uden at forudsætte nogle dimensioner.

Den **fysiske** dimension

Den **biologiske** dimension

Sansningens dimension

Bevidsthedens dimension

Den **åndelige** dimension

Den **religiøse** dimension

Modsætninger

- Dimensioner og adskillige begreber er modsætningsfyldte og kan ikke forenes. At erkende modsætninger som nødvendige sandheder er en vigtig del af en moden erkendelse. Det tydeligste eksempel på to ord, som alle bruger, og som ingen kan undvære, er modsætningen mellem ordene stof og ånd, - eller sjæl og legeme. Store dele af filosofien har denne uopløselige og komplementære modsætning som udfordring.

Syvtalssymbolik

- Skabelsesberetningen - eller rettere skabelsesfortællingen - er forsøgt udfoldet i sin orientalske oprindelse med dens udtalte - og ofte oversete - syvtalssymbolik. Uden denne symbolske forståelse er teksten usammenhængende. Med denne forståelse er den derimod ganske logisk og i overensstemmelse med en umiddelbar, før-videnskabelig, fænomenologisk tilgang til verden og naturen. I skabelsesberetningen er verden beskrevet sådan, som den viser sig for sig for menneskets sanser, og er derfor ikke videnskab. Fænomenologi betyder (læren om) "det, der viser sig".
- Skabelsesberetningen er velegnet som et eksempel på, at den religiøse dimension slynger sig ind i virkelighedsforståelsen.

Tro og viden - Sansning og viden

- Traditionelt undervises eleverne i at skelne mellem TRO og VIDEN. Dette begrebspar er bl.a. nævnt i undervisningsvejledningen for faget kristendomskundskab. Denne skelnen skaber megen klarhed og er derfor blevet en klassisk dannelse. Religion har med TRO at gøre, og naturvidenskab har med VIDEN at gøre. De tager sig af hvert sit og er på den måde sjældent i konflikt med hinanden.
- En anden skelnen - mellem SANSNING og VIDEN - har et særligt fokus i projektet. Denne skelnen befrier gamle tekster fra det åg, at skulle være i overensstemmelse med moderne naturvidenskab, hvilket de naturligvis aldrig er, og dermed står de gamle tekster i fare for blot at blive kaldt umoderne og blive kasseret på forhånd. Men disse gamle visdomstekster er netop ofte fyldt med relevans, symbolik og umiddelbar sandhed i forhold til at forstå og udtrykke tilværelsens grundvilkår.

Hvad er naturvidenskab ikke?

- Projektet vender sagen om naturvidenskabens dominans på hovedet og søger i stedet at besvare spørgsmålet om, hvad naturvidenskab **ikke** kan eller skal kunne. Hvad naturvidenskab ikke kan, bliver særligt tydeligt, når tilværelsen betragtes ud fra projektets 6 dimensioner, idet naturvidenskab reelt kun afdækker to af de seks dimensioner, nemlig den fysiske og den biologiske dimension, - og ifølge Niels Bohr endda slet ikke afdækker den biologiske dimension fuldt ud. Projektet sætter alle 6 dimensioner i spil for at forstå, hvad LIV er.

fysik og den religiøse dimension

Galilei

Galileo Galilei (1564-1642) anses for den moderne naturvidenskabs fader. Ikke at der ikke blev fremsat teorier og lavet undersøgelser før ham. Det gjorde der i høj grad.

Galilei

Aristoteles og folkene omkring ham eksperimenterede eksempelvis med kugler, der faldt gennem et rør med olivenolie for at finde en faldlov. (De fandt, hvad vi kender som "Stokes lov"). Aristoteles beviste fx i ca. 350 fvt., at jorden måtte være rund. Han argumenterede for det ud fra himmelhvælvningens bevægelse, med et skib, der sejler ud fra kysten og forsvinder med skroget først, og ved hjælp af fænomenet måneformørkelse, hvor man ser Jordens krumme skygge feje hen over Månen.

Aristoteles sagde, at viden er at søge efter årsager. Han regnede med fire forskellige slags årsager. Den fjerde og sidste årsag, "den finale årsag", var at søge efter meningen med det hele. Hvad er fx meningen med en cykel? (Der er selvfølgelig en mening med og en årsag til, at der eksisterer cykler).

Fra og med Galilei stiller ingen naturvidenskabsmand mere spørgsmålet, hvad meningen er med livet og verden, når han eller hun forsker. Hvad er meningen med det hele, er blevet et rent religiøst anliggende. Naturvidenskab har kun ét sprog, og det hedder matematik og geometri, og ved hjælp af dem afsøges stadig flere naturlove og kausale sammenhænge - årsag og virkning fra big bang og indtil i dag.

Selv var Galilei troende ligesom Kepler og den måske største af dem alle, Isaac Newton (som ikke er en del af projektet). Modsat troede Einstein ikke på en personlig Gud. Han udtalte selv: "Jeg tror på Spinozas Gud", og det vil sige en gud, som giver sig til kende i naturlovenes harmoni, men ikke har noget at gøre med menneskers handlinger, dagligliv og skæbne. Modsat nedgjorde Einstein aldrig dem, som troede på Gud, hvilket ellers har været udbredt blandt flere fremtrædende ateister. Senest i vor tid hos den engelske biolog og ateist Richard Dawkin.

Galileis metode var i grunden ikke ny. Blandt de gamle græske naturfilosoffer ligner særligt én Galilei, nemlig Archimedes (ham med "legemer, som nedsænkes i vand mister i vægt osv"). Den førnævnte filosof, Aristoteles, blev i Middelalderen fra slutningen af 1200-tallet så stor og indflydelsesrig, at han simpelthen omtales som "Filosoffen". Hos Aristoteles er der både tale om sansning, viden, mening og religion i en skøn forening, hvor det hele er relevant.

Dette ændredes i renæssancen. Galilei eksperimenterede sig frem til, at Aristoteles faldlov var forkert og fandt den ideelle faldlov (i vacuum, det tomme rum). Det var et grimt nederlag for Filosoffen! Den katolske kirke led endvidere et stort nederlag i renæssancen med den berømte Galileistrid om synet på verdens centrum. I første omgang gjorde kirken alligevel det eneste fornuftige og afviste Galileis synspunkt fra Kopernikus på, at Jorden ikke, men Solen, var Jordens centrum, og kirken holdt sig til Tycho Brahes modererede verdensbillede, fordi det simpelthen var empirisk (målbart) forkert at hævde, at Solen var verdens centrum. Dette beskrives i øvrigt misvisende i mange historiebøger. Det var nemlig først i 1830'erne, at det blev bevist empirisk, at Jorden flyttede sig og dermed ikke var verdens centrum, og så rettede Den katolske Kirke ind, men heller ikke før. Langt ind i 1700-tallet blev det geocentriske verdensbillede i Tycho Brahes version fortsat anset for det mest korrekte verdensbillede.

Når moderne naturvidenskab ikke længere beskæftiger sig med spørgsmålet om verdens og livets mening, så må en anden tage den rolle på sig. Den anden hedder åndsvidenskab - eller religion! Og dermed er spørgsmålet om, hvad vi skal med religion, allerede blevet besvaret principielt.

fysik og den religiøse dimension

Kepler

Keplers bedrift er i videnskabshistorien er enestående. Kepler (1571-1630) var fuldt på højre med Tycho Brahe og Galilei.

Kepler

Han fik foræret Tycho Brahes mangeårige optegnelser af planeternes bevægelser fra sin tid som lensmand og astronom på Hven. Gennem et årelangt tænkearbejde kunne Kepler ændre den årtusindlange opfattelse af, hvordan planeterne bevæger sig. Ikke i cirkelbevægelser, men i ellipser. Astronomer vidste udmærket godt, at planeterne afveg fra at følge en ren cirkelbevægelse, men det mærkværdige løste de ved at indføre en lille cirkelbevægelse sammen med og oveni den store cirkelbevægelse (kaldet epicykler).

Ingen kunne forestille sig, at Gud ikke skulle have skabt naturen fuldkommen, og hvilken bevægelse er netop fuldkommen i harmoni med sig selv, om ikke netop cirklen. Solen og Månen ligner også cirkler og himmelhvælvingen ligner en fuldkommen halvkugle.

Kepler indså (= viden, ikke sansning) med naturlovene for planeternes bevægelser en ny og fuldkommen harmoni, som afløste sansningens harmoni. At erkende og udtrykke denne harmoni, var som at holde gudstjeneste for Kepler, og oplæse Guds tanker. Dette er citeret i elevhæftet. Naturvidenskab og religion var for Kepler således på ingen måde i strid med hinanden.

For mange af de største hjerner har naturlove og religion ikke været en modsætning, således for fx Einstein, Aristoteles, Galilei, Newton og mange andre. Niels Bohr var agnostiker, dvs. at han mente, at et menneske ikke kunne vide noget om Gud og det guddommelige. Det var Einstein nok også. Det kan kaldes et neutralt synspunkt, som hverken taler for eller imod religion og det guddommeliges virkelighed. Det ligger simpelthen udenfor, hvad et menneske kan vide, er synspunktet.

Naturlove

Lidt opklaring til læreren til de viste naturlove side 19 i elevhæftet. To af formlerne vil eleverne kunne kende fra fysikundervisningen i udskolingen, nemlig Ohms lov og Newtons 2. lov.

Galileis faldlov

Galileis faldlov handler om hvor langt (s) en sten eller andet falder efter et stykke tid, fx efter ½ sekund, et helt sekund, 1½ sekund osv. Man ser for sig Galilei kaste jernkugler ned fra Det skæve Tårn i Pisa, som historien om ham fortæller, men det nu en skrøne.

Einsteins formel for sammenhængen mellem masse og energi

Einsteins berømte formel $E = m \cdot c^2$, siger, at der er en nøje sammenhæng mellem energi og masse (det rå stof). Når fx Solen udsender sine enorme energimængder, så mister Solen samtidig masse (den bliver lettere). De daglige slankekur er ufattelig. Solen brænder med

385.000.000.000.000.000.000.000 watt = Joule/sekund ($385 \cdot 10^{24}$)

Regnestykket for slankekuren ser sådan ud.

Vi vil nu beregne **m** ved at dividere E med C^2 . $C^2 = 9 \cdot 10^{16}$. C er $3 \cdot 10^8$.

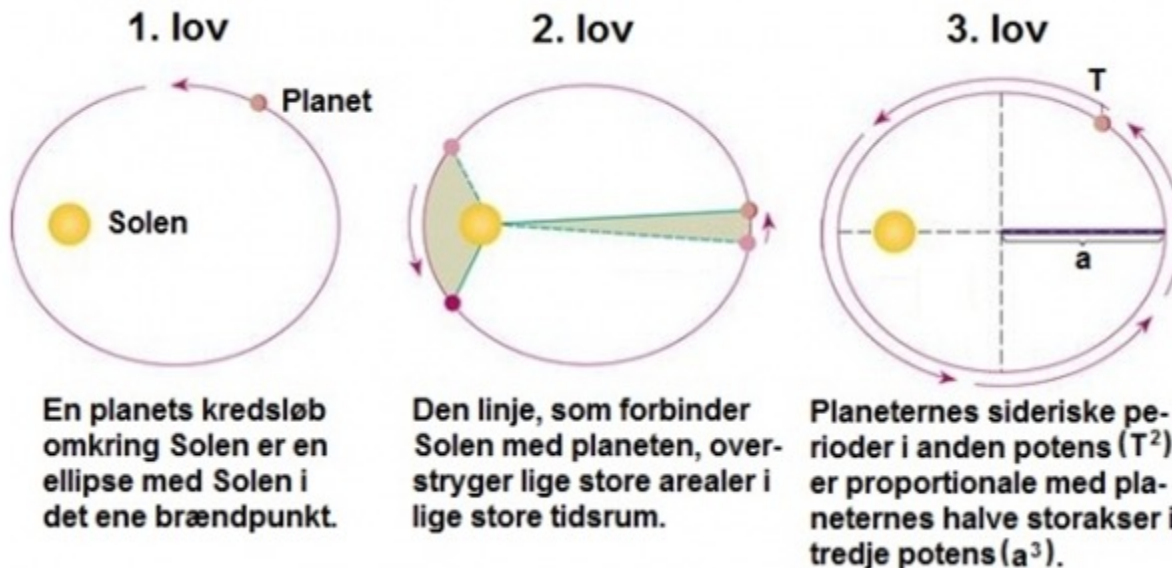
Vi dividerer nu E med c^2 :

$m = E / c^2$. Det giver intet mindre end 4.200.000 tons stof, som forsvinder med energien HVERT SEKUND, og det kan fortsætte sådan længe. Solen kan brænde ca. 5 milliarder år endnu, men om en milliard år bliver det kritisk, for Solen vil udvide sig, så den når helt ud til jorden. Men foreløbigt de næste mange millioner år er der ro på og varme på og afstand på.

Prøv fx om I kan sjusse jer til hvor stor en bunke jord, det svarer til, at Solen bliver mindre hvert sekund. Hvor stor er en bunke jord på 4.200.000 tons?

Keplers 3. lov for planeters bevægelse:

Det er enklest at vise naturloven med en tegning:

Om 3. lov: Siderisk periode betyder den tid det tager for planeten at komme én gang rundt om Solen (= omløbstiden T).

Formlen er svær for grundskoleelever, og man kan vælge at springe en forklaring over.

biologi og den religiøse dimension

Det er almindeligt, at fysikere diskuterer religion, især fordi spørgsmålet om virkelighedens oprindelse ikke kan afdækkes ad fysisk vej og selvfølgelig er et presserende spørgsmål at stille. Mange - herunder mange fysikere - anvender begrebsparret TRO og VIDEN, og adskiller derved, hvad der er religiøse spørgsmål, og hvad der er naturvidenskabelige spørgsmål. Der er således ikke noget direkte i faget fysik, der enten får fysikerne til at tro på Gud eller til at afvise at tro på Gud.

Einsteins berømte ord er et godt eksempel på en uproblematisk samtale og gensidig anerkendelse:

"Religion uden videnskab er blind, videnskab uden religion er lam".

Anderledes problematisk er samtalen ofte mellem religion og biologi, både fordi biologi på en helt anden nærgående måde angår mennesket selv, og fordi evolutionsteorien gav - og stadig giver om end i formindsket udgave - anledning til meget følelseladende debatter: Er mennesket bare en klog abe ... osv.

Niels Bohrs syn på biologi kommer helt på tværs af en ophidset debat mellem religion og biologi. I projektets systematik kan man sige, at livet er andre og flere dimensioner end den fysisk-kemiske dimension. Projektet afdækker, hvordan man kan tale om livet på andre måder - i andre dimensioner - end den fysiske med tydelig inspiration hentet fra Niels Bohr.

Ifølge Niels Bohr er det mentale (eller bevidstheden), den store forskel mellem fysik og biologi. Der er tale om, at biologi er noget anderledes og ikke kan forstås som om en kontinuerlig overgang fra fysik og kemi til biokemi og derfra til liv. Derfor er det levende i projektet omtalt som en selvstændig dimension.

Formål og tegn

Det har endvidere været oplagt at give plads til andre vinkler på det levende. Her er valgt filosofen Immanuel Kants tanker om det levende, som drejede sig om begreberne formål og helhed og organisme, - og som den anden, den nyligt afdøde danske biolog Jesper Hoffmeyers fokus på bio-semiotik, der er læren om tegn i naturen.

Det vil kort og godt sige, at dyrs adfærd ikke kun er betinget af fysik og kemi, men af noget helt andet også, nemlig af tegn. Ganske som et menneskes adfærd både udspilles i kraft af noget fysisk, som hvis man får overbalance og ruller ned af en bakke, og når man ser et tegn, fx et skilt med IS, så kan adfærden også pludselig ændres, men reaktionen skyldes noget åndeligt, nemlig betydningen af tegnet IS.

Sansning

Det mest tankevækkende og overraskende i afsnittet om biologi vil for de fleste være afsnittet om sansningen. Sansningens farve er i hæftet grøn. Enhver ved, at blandes farverne gul og blå, får man grøn. Grøn er et blandingsprodukt af to grundfarver. På samme måde er sansning både noget fysisk og noget bevidsthedsmæssigt, og selve farverne (rødhed, grønhed osv.) eksisterer ikke i den fysiske natur, men kun i bevidstheden. Det kan være en voldsom erkendelse.

Græsset er derfor ikke grønnere ovre hos naboen! Det er farveløst som alt andet græs. Men oppe i vores hoveder bliver det grønt og er (kun) en bevidsthedsvirkelighed. Og sådan både for mennesker og for mange slags dyr, fx fugle og bier.

Denne tilgang til farver og bevidstheden medfører i øvrigt mange konsekvenser, som ligger ud over projektet. I projektet tjener afdækningen af sansningens mysterium til at styrke en opfattelse af at virkeligheden består af flere dimensioner (eller kategorier), og at den naturvidenskabelige dominans med dens endimensionale fysiske og matematiske tilgang til virkeligheden er en reduktion, der på grund af den naturvidenskabelige dominans (også for eleverne) med stor sandsynlighed har behov for at blive fagligt korrigeret og kompletteret af andre dimensioner.

Er det nu også sandt, hvad der står i leksikonet (se elevhæftet side 21), at der kun findes farver i bevidstheden? Det virker jo helt skørt, vil man let tænke. Et svar i Niels Bohrs ånd kunne være cirka sådan:

"Den menneskelige erkendelse er bundet til begreber og sprog. Vi kan ikke begribe virkeligheden uden de modsættede ord: stof og bevidsthed (sjæl og legeme). Derfor kan dilemmaet ikke forsvinde og gåden ikke opløses. Om virkeligheden dybest set er sådan som vi begriber den med sprogets begreber, er der ingen, der kan vide."

Én af projektets pointer er at fastholde modsætningen mellem stof og ånd. Den modsætning kan bredes ud til fx 6 dimensioner, som til sammen tegner et billede af 1 verden.

6 dimensioner i 1 verden

1 Den religiøse dimension - det guddommelige

2 Den fysiske dimension - stof

3 Den biologiske dimension - liv

4 Sansningens dimension - lys

5 Bevidsthedens dimension - person

6 Den åndelige dimension - betydning

samfundsfag og den religiøse dimension

Den afgørende overgang fra de to naturvidenskabelige fag, fysik og biologi, til det humanistiske (eller åndsvidenskabelige) fag, samfundsfag, ligger i erkendelsen af, hvad fysik, kemi og matematik IKKE kan bidrage med eller erkende. Videnskab er med Einsteins ord "lam". Den kan ikke bevæge sig ud over sig selv.

Derfor skal det enkle spørgsmål lyde ud over klassen: Hvor skal samfundets værdier komme fra? Når naturvidenskaben ikke kan, hvem kan og skal så? Hvordan bliver et samfund godt? Hvem har retten til at bestemme, hvad det gode er?

Dette spørgsmål fører direkte til den "åndelige dimension". Til spørgsmålet om værdier: retfærdighed, godhed, skønhed, menneskelighed, ægthed, dyd, samfundssind, kærlighed, respekt.

Eleven må gerne få en oplevelse af en vis angst ved at blive ført til en erkendelse af, at værdier ikke er givet på forhånd med fødslen, og at værdier derfor heller ikke er sikrede for al fremtid. Én ting er at folketinget kan bestemme fra den ene dag til den anden, hvad der skal være lovligt og ulovligt ved en simpel flertalsafgørelse, men det er selvfølgelig ingen garanti for, at det er også den bedste afgørelse. Hvilken værdi lå til grund for afgørelsen? Var det frihed eller lighed? Var det menneskerettigheder eller dyrs rettigheder, der blev varetaget? Blev der taget nok hensyn til naturen, eller til de svage, eller til de nyfødte, eller til de psykisk syge?

Det må logisk set være en af skolens mest fornemme opgaver at bevidstgøre særligt de ældste elever om værdiers tilblivelse, traditioner og kulturelle sammenhænge. Snart er det dem, der står midt i spændingerne mellem værdiernes traditioner og fornyelse, midt inde i åndsfrihed og værdikamp og midt inde i valgkamp og magtkamp. Det er præcist det, der siges i folkeskolelovens §1, stk. 3:

*Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af **åndsfrihed**, ligeværd og demokrati.*

Erkendelse af værdier, deres grundlag og nødvendighed, vil føre til en erkendelse af forskellighed og uenighed. Og hvad skal man dog gøre, når man er uenige om, hvad der er værdifuldt? Flertalsafgørelser er en dårlig ide, når det gælder respekt for værdier, for flertalsafgørelser kan kun betyde at mindretallet bliver undertrykt af flertallet. Løsningen hedder åndsfrihed. Åndsfrihed er et væsentligt ord i folkeskolens formålsparagraf.

Grundtvig

Grundtvig har som ingen anden dansker talt for åndsfrihed. Han havde selv klare holdninger til det meste, og han vidste, hvad han selv troede på og mente der var de bedste værdier, og han var tillige dyb modstander af mangt og meget. Mange vil nok slet ikke kalde ham tolerant, men for Grundtvig var der også en vigtig pointe mellem tolerance og åndsfrihed.

Grundtvig

Åndsfrihed er det modsatte af ligegyldighed. Åndsfrihed er retten til at kæmpe for det, man mener er de bedste værdier, så vi kan nærme os det bedste samfund. Åndsfrihed er retten til at være uenig. Og så er åndsfrihed retten til at vore værdimæssige modstandere gives lov og ret til at kæmpe for det modsatte af vores egne værdier.

Derfor ordene i hæftet af Grundtvig:

- "Frihed for Loke, såvel som for Thor". De var nemlig dybt forskellige og uenige i den nordiske mytologi.
- Åndskamp er med MUND (ord og argumenter), ikke med HÅND (vold og våben).

kilder

Atomfysikeren og filosofen Niels Bohr syn på liv og erkendelse spiller en vigtig rolle i projektet. De vigtigste kilder til Bohr er disse bøger:

- David Favrholt, *Filosoffen Niels Bohr*, Informations Forlag 2009
- Niels Bohr, *Atomfysik og menneskelig erkendelse I og II*, Schultz forlag, 1957 og 1964

Desuden trækker projektet især på følgende forfattere:

- Blaise Pascal, *Tanker*, Gyldendal 1974
- Rene Descartes, *Meditationer over den første filosofi*, Det lille Forlag, 2013
- Edmund Husserl: *Fænomenologiens idé*, Hans Reitzels forlag
- Jens Bruun Kofoed, *Til syvende og sidst*, Museum Tusulanums forlag, 2015
- Peter Kemp, *Filosofiens Verden*, Tiderne Skifter 2012
- Holger Bech Nielsen, *Teorien om alt*, Gyldendal 2019
- Stephen Toulmin, *Verdensbilledet, astronomiens idéhistorie*, Steen Hasselbachs forlag
- Olaf Pedersen, *Naturerkendelse og Theologi*, Poul Kristensens forlag
- Walter Isaacson, *Einstein, hans liv og univers*, Gyldendals bogklubber
- Peter K.A. Jensen m.fl., *Sansning – mellem mennesket og verden*, Akademisk forlag
- Lone Schmidt, *Farven og lyset*, Forlaget Klematis 1993
- Jesper Hoffmeyer, *En snegl på vejen m.fl. bøger*
- Immanuel Kant, *Kritik af dømmekraften (2. del)*, Det lille Forlag 2013
- K. E. Løgstrup: a) *om sansningen: Metafysik III, Ophav og Omgivelse*, Gyldendal 1984; b) *om de suveræne livsytringer (fremsat først i "Opgør med Kierkegaard")*.
- N.F.S. Grundtvig, fx *Ove Korsgaard, Grundtvig Rundt*, Gyldendal 2018

lærerens noter

hvad skal vi med religion?

6 dimensioner i 1 verden

” Videnskab uden religion er lam,
religion uden videnskab er blind.

Einstein

